

Jagošová, Lucie

Evaluace v muzejní edukaci – teoretická východiska

Museologica Brunensia. 2013, vol. 2, iss. 2 (Jaro 2013), pp. 15-21

ISSN 1805-4722 (print); ISSN 2464-5362 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131375>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Lucie Jagošová

Evaluace v muzejní edukaci – teoretická východiska

Úvodem

Profesní identitu muzejního pracovníka současnosti charakterizují stále se zvyšující nároky na osvojované profesní kompetence a požadavek interiorizace nových strategií, hodnot a metodologie. Probíhající změny v oblasti muzejní prezentace můžeme charakterizovat jako zavádění nových profesionálních rolí (pracovních postů), koncept diferenciací muzejního publika, objevování nových pohledů a nový rozvoj vypravěčského umění. V uplynulém čtvrtstoletí krystalizovaly nové profesionální role ve všech typech muzeí. Současní muzejní profesionálové jsou vybaveni specializovanými kompetencemi, především v oblasti sbírek a muzejního publika, jak tradičního (veřejnosti jako takové), tak „nového“ publika (diferencovaného, včetně speciálního publika, zahrnujícího jakkoli znevýhodněné osoby). Přicházejí z různého prostředí a zázemí, vybaveni odlišným vzděláním i dosavadními zkušenostmi, ale s pevným rámcem osvojených metod a přístupů, promítajících se do práce jak se sbírkami, tak s lidmi. Nezastupitelnou roli v postupném profesním rozvoji hraje evaluace. Široká škála evaluačních strategií během celého procesu vývoje umožňuje, aby plány v oblasti muzejní prezentace mohly být uskutečňovány, testovány a vědecky zkoumány.¹

V muzejní edukaci, tak jako v řadě jiných muzejních činností, by měla být nezbytným počinem pravidelná (sebe)reflexe, která by ověřovala a udržovala kvalitu vytvářených produktů profesní činnosti. Optimálně by tato zpětná vazba měla přinášet indicie jak pro eliminaci chyb, tak pro postupné zkvalitňování a zvyšování efektivity vytvářených produktů. V oblasti muzejní edukace nelze zahrnovat, jako předmět žádoucí evaluace, pouze izolovaně muzejnědidaktickou práci, ale také veškeré další individuální a týmové činnosti, na nichž muzejní pedagog participuje nebo je iniciuje (např. podíl na přípravě výstav, výzkumná činnost v oblasti muzejního publika apod.). Evaluace v muzejní

edukaci bezpochyby představuje jeden z podstatných kroků směřujících muzejní pedagogy vstříc skutečné profesionalizaci jejich odborné činnosti i odpovídajícímu vnímání odbornosti jejich pracovního postu.

Vymezení evaluace

Při vymezování pojmu evaluace můžeme použít trojího úhlu pohledu – na evaluaci obecně, pedagogickou evaluaci a evaluaci v muzejní edukaci.

Evaluace obecně může být charakterizována jako „*objasňující analýzy jevů a činnosti a vyjádření užítku či hodnoty z nich plynoucí*.“² Třemi základními rovinnami evaluace jsou jednak kontrola a posuzování, dále vědecký výzkum s cílem získat poznatky a konečně evaluace jako proces sebereflexe, plánování a dalšího rozvoje.³

Ve vývoji české pedagogiky má evaluace své kořeny až u J. A. Komenského a nejstarší doklady pedagogické evaluace na našem území sahají na konec osmnáctého století. Moderní evaluační procedury reflektující exaktní přístupy se začaly prosazovat už před první světovou válkou.⁴ **Pedagogickou evaluaci** můžeme jednoduše popsat pomocí podnázu stejnojmenné publikace Jana Průchy jako „*hodnocení vzdělávacích programů, procesů a výsledků*“. Konkrétně pak specifikuje (podle jednotlivých oblastí, v nichž se evaluace provádí) **evaluaci vzdělávacích potřeb** (tj. jednotlivců, skupin, institucí, regionů, zemí jako nezbytnou součást plánování a rozhodování v oblasti vzdělávací politiky), evaluaci **vzdělávacích programů** (tj. programů, plánů, projektů vzdělávání, včetně cílů a obsahu vzdělávání), **evaluaci učebnic a didaktických textů** (tj. analýza a vyhodnocování měřitelných parametrů učebnic a dalších didaktických textů a materiálů), evaluaci **reálné výuky a učitelovy výkonnosti**

² PRŮCHA, Jan. *Pedagogická evaluace*. Brno: Masarykova univerzita, Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1996, s. 7. ISBN 80-210-1333-8.

³ *Sebehodnocení školy: Jak hodnotit kvalitu školy*. Praha: Agentura STROM, 1998, s. 5. ISBN 80-86106-04-7.

⁴ PRŮCHA, Jan. *Pedagogická evaluace*. Brno: Masarykova univerzita, Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1996, s. 12 an. ISBN 80-210-1333-8.

◀ abstrakt | abstract

V muzejní edukaci, stejně jako v řadě jiných muzejních činností, je nezbytná pravidelná zpětná vazba. Měla by pomáhat eliminovat chyby a umožňovat postupné zkvalitňování a zvyšování efektivity v oblasti muzejní prezentace. Evaluace v muzejní pedagogice vychází z klíčových tezí výrazně rozpracovanější pedagogické evaluace. Představuje jak teoretický přístup, tak současně i metodologii a proces monitorování a měření jevů. Výsledek nepoučeného a intuitivního přístupu k hodnocení systémem „pokus-omyl“, který výrazně zvyšuje subjektivitu celého procesu i výsledků, můžeme označit jako reflexi. Naopak evaluaci v pravém slova smyslu je systematicky připravené, plánované, relativně objektivní hodnocení s předem stanovenými cíli a kritérii. Příkladem konkrétních typů evaluačních studií z oblasti muzejní edukace mohou být podrobné analýzy návštěvnických konverzací, detailní etnografické studie uskutečněné v muzeích, retrospektivní rozhovory o muzejních vzpomínkách, hlasité komentáře návštěvníků k jejich vnímání výstav, testování smyslového vnímání muzejní prezentace, hloubkové rozhovory nebo skupinové rozhovory o muzejních zážitcích návštěvníků.

In the museum education just as in many other museum activities, the feedback is necessary. It should help eliminate mistakes and enable gradual quality improvement and increasing effectiveness in the museum presentation. The evaluation in the museum pedagogy takes from key principles of much more elaborated pedagogic evaluation. It represents both, the theoretical approach as well as methodology and the process of phenomena monitoring and measuring. The result of non-professional and intuitive approach to the assessment by the system of “attempt-error”, which significantly increases the subjectivity of the whole process and results, can be called the reflection. On the other hand the evaluation in the right sense of the word is systematically prepared, planned, relatively objective assessment with goals and criteria set in advance. The examples of specific types of evaluation studies from museum education can be detailed analyses of visitors' conversations, detailed ethnographic studies carried out in museums, retrospective interviews about museum memories, vocal commentary of visitors on their perception of the exhibition, testing sensory perception of the museum presentation, profound interviews or group interviews about museum experiences of the visitors.

¹ Srov. HOOPER-GREENHILL, Eileen. *Changing Values in the Art Museum*. In CARBONELL, Bettina Messias. *Museum Studies: An Anthology of Contents*. Oxford: Blackwell Publishing, 2006, s. 570–571. ISBN 0-631-22830-6.

(tj. průběhu a podmínek edukačního procesu ve školním nebo jiném prostředí), evaluaci **edukačního prostředí (klimatu)** (tj. na jaké fyzikální a psychosociální bázi edukačního prostředí závisí průběh a výsledky edukačního procesu), evaluaci **vzdělávacích výsledků** (tj. zjišťování, měření a vyhodnocování vzdělávacích výsledků u žáků a dalších subjektů vzdělávání, které se dosahují působením vzdělávacího procesu) – včetně evaluace **vzdělávání prostřednictvím standardů** (tj. hodnocení dosahovaných vzdělávacích cílů v návaznosti na vzdělávací standardy, včetně mezinárodních komparativních evaluací vzdělávacích výsledků), evaluaci **efektů vzdělávání** (tj. dlouhodobých důsledků vzdělávacích procesů), evaluaci **efektivnosti škol** (tj. vyhodnocování kvality a efektivnosti jednotlivých druhů a stupňů škol, včetně oblasti alternativního vzdělávání), evaluaci na základě **indikátorů vzdělávacího systému** (tj. hodnocení vzdělávacích systémů jednotlivých zemí na základě dohodnutých ukazatelů kvantitativního rázu, vytvářené specializovanými týmy mezinárodních organizací jako např. OECD, UNESCO) a evaluaci **pedagogického výzkumu** (tj. do jaké míry je pedagogický výzkum soustředěn na aktuální problémy edukační praxe). Podle C. G. Screvena (1994) zahrnuje současná pedagogická evaluace jako hlavní oblasti evaluaci programů, evaluaci personálu, evaluaci výkonů, evaluaci produktů, evaluaci projektů a záměrů, evaluaci politiky a strategie a metaevaluaci.⁵ Pedagogická evaluace se tedy zaměřuje na nesrovnatelně širší okruh zájmu, než může být mylně interpretováno. „V běžném jazykovém úzu českých pedagogů a školských politiků se pojem evaluace používá téměř výhradně jen ve významu hodnocení vzdělávacích výsledků (výkonů) žáků, škol. To je ovšem jen jeden z několika různých významů termínu evaluace.“⁶

Pedagogická evaluace je jak teoretickým přístupem, tak současně i metodologií a procesem monitorování a měření jevů.

Uskutečňuje se na různých úrovních edukační praxe – od hodnocení jednotlivců či edukačních programů až po evaluaci na národní a mezinárodní úrovni. Může sloužit pro účely vědecké, výzkumné a praktické. Pedagogická evaluace je tedy souhrnným označením pro „teorii, metodologii a praxi veškerého hodnocení nejrůznějších vzdělávacích jevů.“⁷ V této

souvislosti často používané pojmy **evaluace a hodnocení** jsou podle Průchy chápány jako synonymní či velmi blízké.⁸ Oproti tomu autorský kolektiv Karel Rýdl, Viola Horská, Markéta Dvořáková a Petr Roupec jasně vzájemně vymezuje termíny (sebe)hodnocení (**reflexe**) jako neplánované a nahodilé hodnocení každodenní praxe, subjektivní s nejasnými hodnotícími kritérii, prováděné bez dlouhodobější přípravy, a (auto)evaluace jako systematicky připravené, plánovité, relativně objektivní hodnocení s předem stanovenými cíli a kritérii.⁹

Z klíčových tezí pedagogické evaluace vychází a její základy přejímá **evaluace v muzejní pedagogice** (muzejněpedagogická evaluace). V muzejním kontextu mohou být evaluací např. přínosná sdělení muzejního publika, zprostředkovávaná skrze evaluátora a zvolenou metodu, nebo jsou využívány metody shromažďující informací. Evaluační zprávy však nemají žádnou přímou souvislost s tím, zda výstava či muzejní program návštěvníkům stojí za jejich čas, peníze nebo pozornost – mají být především nástrojem změny.¹⁰

Evaluace v muzejní pedagogice prozatím představuje nepřilíš akcentovaný a systematicky rozvíjený aspekt ve spektru odborných činností muzejního pedagoga. Dostupná literatura se proto v řadě případů zaměřuje na samotné vymezení elementárních pojmů a vysvětlení souvislostí. Jako příklad můžeme uvést obecnější¹¹ nebo tematicky selektivnější texty, např. popisující jednotlivé typy evaluací.¹² Podstatu hlouběji vysvětlují např. články George E. Heina *Evaluating teaching and learning in museums*¹³ nebo Sandry Bicknell *Here to help: evaluation and effectiveness*.¹⁴ Přímo samostatnou sekci najdeme např. ve sborníku *Families, Schoolchildren and Seniors at the Museum: Research and Trends*

editorky Colette Dufresne-Tassé, kde se evaluaci věnuje pod názvem *Improving evaluation methods*.¹⁵ Jiným příkladem může být část *Evaluating the communication process*, zařazená do publikace autorky Eilean Hooper-Greenhill s názvem *Museum, Media, Message*.¹⁶

Některé texty z monografií a sborníků se věnují **evaluaci v kontextu procesu učení v muzeu** – namátkou např. Barry Lord a publikace *The Manual of Museum Learning*¹⁷ nebo práce autorky Eilean Hooper-Greenhill s názvem *Museums and education: Purpose, pedagogy, performance*.¹⁸ Jiné řeší **evaluaci v rámci výstavní muzejní didaktiky**, ať už komplexně, jako např. R. S. Miles, editor publikace *The Design of Educational Exhibits*,¹⁹ a David Dean práci *Museum exhibition: theory and practice*²⁰ nebo prostřednictvím dílčích témat jako jsou kupř. popisky, texty a jejich evaluace od autorek Andrei Weltzl-Fairchild a Anne-Marie Émond v článku *The impact of museography*.²¹ Evaluaci v rámci dalších sfér muzejních činností a profesí již není věnována srovnatelná míra textů, přesto v souvislosti s edukací v muzeu a tématem evaluace jmenujme alespoň spojení s marketingem – viz např. podkapitola *Reporting and evaluation of marketing museum learning* v článku od Amy Kaufman.²²

Velká řada textů pak směřuje do oblasti konkrétních **kazuistik a evaluačních studií**. Jako příklad mohou posloužit Kate Pontin a *Evaluating of school work in the Rutland Dinosaur Gallery*,²³ E. Nardi a *The exhibition of Rembrandt's Engravings at the Quirinal Palace Stables: Evaluation of an educational*

⁵ PRŮCHA, Jan. *Pedagogická evaluace*. Brno: Masarykova univerzita, Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1996, s. 23–25. ISBN 80-210-1333-8.

⁶ PRŮCHA, Jan. *Pedagogická evaluace*. Brno: Masarykova univerzita, Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1996, s. 10. ISBN 80-210-1333-8.

⁷ PRŮCHA, Jan. *Pedagogická evaluace*. Brno: Masarykova univerzita, Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1996, s. 10–11. ISBN 80-210-1333-8.

⁸ Více viz PRŮCHA, Jan. *Pedagogická evaluace*. Brno: Masarykova univerzita, Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1996, s. 10–11. ISBN 80-210-1333-8.

⁹ Podrobněji viz tabulka *Sebehodnocení školy: Jak hodnotit kvalitu školy*. Praha: Agentura STROM, 1998, s. 7. ISBN 80-86106-04-7.

¹⁰ BICKNELL, Sandra. Here to help: evaluation and effectiveness. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 282. ISBN 0-415-11672-4.

¹¹ AMBROSE, Timothy, PAINE, Crispin. *Museum Basics*. London, New York: ICOM, Routledge, 1995, s. 106–111, 278–280. ISBN 0-415-05770-1.

¹² LORD, Barry, LORD, Gail Dexter (eds.) *The Manual of Museum Exhibitions*. California: AltaMira Press, 2002, s. 60–65. ISBN 0-7591-0233-3.

¹³ HEIN, George E. Evaluating teaching and learning in museums. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 189–203. ISBN 0-415-11672-4.

¹⁴ BICKNELL, Sandra. Here to help: evaluation and effectiveness. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 281–293. ISBN 0-415-11672-4.

¹⁵ DUFRESNE-TASSÉ, Colette (ed.). *Familles, écoliers et personnes âgées au musée: Recherches et perspectives: Families, Schoolchildren and Seniors at the Museum: Research and Trends: Familias, escolares y personas de edad en el museo: Investigaciones y perspectivas*. Québec: ICOM-CECA, 2006, s. 205 an. ISBN 2-89544-105-7.

¹⁶ HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995. 299 s. ISBN 0-415-11672-4.

¹⁷ LORD, Barry (ed.). *The Manual of Museum Learning*. Plymouth: AltaMira Press, 2007. ISBN 978-0-7591-0971-1.

¹⁸ HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museums and education: Purpose, pedagogy, performance*. London: Routledge, 2009. 230 s. ISBN 978-0-415-37936-6.

¹⁹ MILES, R. S. (ed.). *The Design of Educational Exhibits*. London: George Allen & Unwin, 1982. 198 s. ISBN 0-04-069002-4.

²⁰ DEAN, David. *Museum exhibition: theory and practice*. London, New York: Routledge, 1996. ISBN 0-415-08017-7.

²¹ WELTZL-FAIRCHILD, Andrea, ÉMOND, Anne-Marie. The impact of museography. In *Partnering in museum education – Enhancing the adventure: ICOM/CECA annual international conference 2005 proceedings*. Banská Štiavnica, Bratislava: ICOM/CECA, 2005, s. 140–148. ISBN 80-89090-20-6.

²² KAUFMAN, Amy. Marketing museum learning. In LORD, Barry (ed.). *The Manual of Museum Learning*. Plymouth: AltaMira Press, 2007, s. 253–272. ISBN 978-0-7591-0971-1.

²³ PONTIN, Kate. Evaluating of school work in the Rutland Dinosaur Gallery. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 223–234. ISBN 0-415-11672-4.

action,²⁴ Jane Jones Peirson a *Communication and learning in Gallery 33: evidence from a visitor study*,²⁵ Marília Xavier Cury a *Museological communication and reception study at Museum Água Vermelha*,²⁶ B. Venugopal a *Family groups in museums: an Indian experience*,²⁷ Anne-Marie Émond a *Research strategies studying the reception of contemporary art in a fine art museum*,²⁸ Barbara J. Soren a *Audience-based measures of success: Evaluating museum learning*²⁹ nebo Andrea Weltzl-Fairchild a Andrea Gumpert s textem *Consciousness of self: discovering one's self while engaged with the museum object* (Weltzl-Fairchild, Gumpert 2006, s. 123–134).³⁰ Shrnující typologii konkrétních evaluačních studií, doložených muzeologickou literaturou (s uvedením klíčového autora, který studii publikoval), můžeme najít v textu George E. Heina. Jsou jimi podrobné analýzy návštěvnických konverzací (Carlile 1985), analýzy návštěvnických konverzací s využitím stropních mikrofonů (Lukas, McManus 1986), detailní etnografické studie uskutečněné v muzeích (Laetch a kol. 1980), retrospektivní rozhovory o muzejních vzpomínkách (Falk, Dierking 1992), „přemýšlení nahlas“ – hlasité komentáře návštěvníků, jak vnímají výstavu (Dufresne-Tassé, Lefebvre 1994), testování vnímání muzejní prezentace prostřednictvím jednotlivých smyslů (Davidson, Heald, Hein 1991), hloubkové rozhovory (McDermott-Lewis 1990),

skupinové rozhovory návštěvníků diskutujících své muzejní zážitky (Getty Center 1991).³¹

Evaluace v muzejní edukaci a její typologie

Evaluaci v muzejní edukaci lze kategorizovat podle řady hledisek. Dvě základní orientace pojetí evaluace představuje **holistický přístup** a **atomistický přístup**. Podle holistického přístupu je třeba muzejní evaluaci chápat v širším kontextu a v souvislosti s výzkumem muzejního publika. Zásadní rozdíl mezi oběma je však ve stanovení cíle, prostřednictvím zodpovězení hlavních otázek. U výzkumu se ptáme: co je podstatou muzejní zkušenosti (zkušenosti z návštěvy muzea) a jaký je její dopad na návštěvníka? Naopak evaluační otázka zní: funguje dotyčná výstava nebo program ve shodě se záměrem svých tvůrců? Bez ohledu na procentuální zastoupení muzejního publika z celkové populace, jak poznanel Marilyn G. Hood (1983), pouze jen kolem 14 % návštěvníků je schopno porozumět muzejnímu kódu a pro ostatní je v menší či větší míře muzejní produkt nedostupný kvůli neefektivní nebo nepřitažlivé prezentaci. Omezená návštěvnost nakonec přináší omezenou veřejnou podporu. Naopak znalost aktuálního a potenciálního publika může pomoci efektivněmu zacílení produktu, jeho rozplánování a načasování a účelnému využití prostředků.

Oproti tomu **atomistický přístup** je úzce spojen přímo a jen s evaluací. Pojem muzejní evaluace však může působit matoucí způsobem. Evaluaci totiž můžeme chápat jak metody, tak přístup, záměr, typy podkladů (údajů), proces nebo časové zařazení evaluace v rámci činnosti. Evaluace jako metodologie může být pojímána buď jako balíček několika metod nebo jako návrh evaluačních scénářů (postupů) – buď podporující naturalistický nebo vědecký přístup, s orientací studie na cíl či nikoli (bez něj), s náhledem optikou behaviorismu (pozorují, co návštěvníci dělají) nebo kognitivní psychologie (snažím se testováním zjistit, co se návštěvníci naučili). Lze použít nástroje jak antropologické, tak etnografické, sociologické, psychologické, marketingové, rozvíjet kvantitativní nebo kvalitativní činnost, evaluovat před událostí nebo poté, prostřednictvím pozorování nebo rozhovoru. Scénář pak vychází z těchto dichotomií a vytváří

si jejich výběrem vlastní postup, reflektující jejich potenciál i slabiny.³² Sandra Bicknell volí formu evaluačního scénáře, při němž vychází z komunikačního modelu (tj. odesílatel → zpráva → příjemce → zpětná vazba → → (opět) odesílatel), přičemž role evaluace spočívá ve zjištění, jakých změn dostala odeslaná zpráva na své cestě k příjemci. Právě evaluace poskytuje onu zpětnou vazbu. V širším náhledu evaluace spolu s výzkumem publika nejen napomáhají muzeím k efektivnější komunikaci, ale do budoucna mohou mít roli výrazné podpory kontinuální existence muzeí.³³

Roger S. Miles rozlišuje dva druhy evaluace, a to formativní a sumativní. **Formativní evaluace** se uskutečňuje během přípravy a realizace projektu. Výsledky slouží ke zlepšování kvality finálního produktu, kterým může být výstava, publikace, kurikulum atd. **Sumativní evaluace** se realizuje pro zhodnocení efektivity výstavy, publikace, kurikula atd. poté, co bylo realizováno.³⁴ Další autoři pak toto základní schéma dále rozpracovávají do podrobnějšího sledu kroků či typů evaluací (povětšinou úzce spojených s problematikou tvorby a evaluace výstav).

V další z možných kategorizací lze podle charakteru hodnotících procesů rozlišovat **externí** a **interní evaluace**. Evaluace externí se zaměřuje na celkové fungování instituce, tedy vnější stránku, oproti tomu evaluace interní je orientována na procesy probíhající uvnitř instituce, na efektivitu jednotlivých činností, způsobů, metod práce, jednotlivých pracovníků atd. Dalším možným kritériem je hodnocení podle toho, kdo se stává subjektem hodnocení,³⁵ v případě muzeí např. návštěvníci, muzejní pracovníci (jednotliví pracovníci nebo jejich týmy podle oddělení), širší vedení instituce, ředitel muzea apod.

Podmínkou pro úspěšnou evaluaci je vyjasnění toho, jakou funkci má daná evaluace mít. To znamená, k čemu má sloužit, kdo ji plánuje a provádí, kdo je zadavatelem, adresátem a uživatelem, komu jsou určeny výsledky, a kdo z nich bude vyvozovat závěry.³⁶ Mezi důležité proměnné, kterých se evaluace může dotýkat, mohou (aplikujeme-li poznatky

²⁴ NARDI, E. The exhibition of Rembrandt's Engravings at the Quirinal Palace Stables. Evaluation of an educational action. In DUFRESNE-TASSÉ, Colette (ed.). *Familles, écoliers et personnes âgées au musée: Recherches et perspectives: Familles, Schoolchildren and Seniors at the Museum: Research and Trends: Familias, escolares y personas de edad en el museo: Investigaciones y perspectivas*. Québec: ICOM-CECA, 2006, s. 205–224. ISBN 2-89544-105-7.

²⁵ PEIRSON JONES, Jane. Communication and learning in Gallery 33: evidence from a visitor study. In HOOPER-GREENHILL, Eileen. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 260–275. ISBN 0-415-11672-4.

²⁶ CURY, Marília Xavier. Museological communication and reception study at Museum Água Vermelha. In *Partnering in museum education – Enhancing the adventure: ICOM/CECA annual international conference 2005 proceedings*. Banská Štiavnica, Bratislava: ICOM/CECA, 2005, s. 36–42. ISBN 80-89900-20-6.

²⁷ VENUGOPAL, B. Family groups in museums: an Indian experience. In HOOPER-GREENHILL, Eileen. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 276–280. ISBN 0-415-11672-4.

²⁸ ÉMOND, Anne-Marie. Research strategies studying the reception of contemporary art in a fine art museum. In ÉMOND, Anne-Marie. *L'éducation muséale vue du Canada, des États-Unis et d'Europe: Recherche sur les programmes et les expositions: Education in Museums as seen in Canada, the United States and Europe: Research on programs and exhibitions*. Québec: MultiMondes, 2006, s. 111–122. ISBN 2-89544-093-X.

²⁹ SOREN, Barbara J. Audience-based measures of success. Evaluating museum learning. In LORD, Barry (ed.). *The Manual of Museum Learning*. Plymouth: AltaMira Press, 2007, s. 221–251. ISBN 978-0-7591-0971-1.

³⁰ WELTZL-FAIRCHILD, Andrea, GUMPERT, Andrea. Consciousness of self: discovering one's self while engaged with the museum object. In ÉMOND, Anne-Marie. *L'éducation muséale vue du Canada, des États-Unis et d'Europe: Recherche sur les programmes et les expositions: Education in Museums as seen in Canada, the United States and Europe: Research on programs and exhibitions*. Québec: MultiMondes, 2006, s. 123–134. ISBN 2-89544-093-X.

³¹ HEIN, George E. Evaluating teaching and learning in museums. In HOOPER-GREENHILL, Eileen. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 200–201. ISBN 0-415-11672-4.

³² BICKNELL, Sandra. Here to help: evaluation and effectiveness. In HOOPER-GREENHILL, Eileen. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 282–284. ISBN 0-415-11672-4.

³³ HEIN, George E. Evaluating teaching and learning in museums. In HOOPER-GREENHILL, Eileen. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 200–201. ISBN 0-415-11672-4.

³⁴ MILES, R. S. (ed.). *The Design of Educational Exhibits*. London: George Allen & Unwin, 1982, s. 186–188. ISBN 0-04-069002-4.

³⁵ *Sebehodnocení školy: Jak hodnotit kvalitu školy*. Praha: Agentura STROM, 1998, s. 14–15. ISBN 80-86106-04-7.

³⁶ *Sebehodnocení školy: Jak hodnotit kvalitu školy*. Praha: Agentura STROM, 1998, s. 25–32. ISBN 80-86106-04-7.

na muzejní prostředí) v činnostech muzejního pedagoga patří např. finanční zajištění edukačního procesu, pojetí vzdělávacího obsahu, pojetí metod a organizačních forem edukace, předpokládané vzdělávací výsledky, sociodemografické a sociokulturní charakteristiky návštěvníků a specifických návštěvnických skupin, osobnostní charakteristika muzejního pedagoga, úroveň spolupráce s partnery a dalšími spolupracovníky muzea, vztahy v muzeu, prostředí muzea a řada dalších proměnných. Z hlediska evaluace očekávaných cílových stavů můžeme sledovat kognitivní a sociální vzdělávací cíle, tedy evaluovat vědomosti, dovednosti a kompetence, hodnoty a postoje a hodnocení v různých vzdělávacích oblastech odpovídajících různým vyučovacím předmětům, esteticko-výchovné oblasti, oblasti zdravého životního stylu, pracovních činností atd.³⁷

Aplikujeme-li obecné evaluační metody do pole pracovních aktivit muzejního pedagoga, s přihlédnutím k širšímu rámci edukačních procesů v celé muzejní instituci, pak lze evaluaci provádět za využití následujících metod:

- **analýza základních dokumentů**, vymezujících a charakterizujících muzejní instituci (státní dokumenty, individuální dokumenty),
- **vedená dokumentace** muzea, muzejně-pedagogického oddělení, činnosti konkrétního muzejního pedagoga (záznamy, interní materiály a směrnice, fotodokumentace, audiovizuální záznamy),
- **projektivní metody a práce** návštěvníků (výtvarné a slohové práce, výsledky aktivit),
- **didaktické testy** (orientované na vědomosti, dovednosti, kompetence),
- **pozorování** edukačních programů, vzájemné hospitace muzejních pedagogů,
- **sociometricko-ratingové metody** ve skupině (např. pracovníků v určitém oddělení – ukazují na kvalitu sociálních vztahů),
- **dílny (workshopy)** – celodenní, vícedenní (společné hledání východisek i řešení problémů),
- **ankety, dotazníky** (s vedením instituce, pracovníky, návštěvníky, širokou veřejností – okolí muzea, obec apod.),
- **rozhovory** (s vedením instituce, pracovníky, návštěvníky, širokou veřejností – okolí muzea, obec apod.),

- **diskuse (panelová diskuse)** – diskuse na předem dané téma, jehož se účastní odborníci z různých oborů nebo představitelé různého sociálního statusu – každý se vyjadřuje k problematice ze svého úhlu pohledu a diskuse by měla vést ke vzájemnému vyjasnění stanovisek a možnému kompromisnímu řešení,

- **brainstorming** – metoda oddělující nápad od jeho kritického zhodnocení – nejprve je vymezen problém, následně probíhá rychlá produkce nápadů (popisují se, ale nehodnotí), nakonec vyhodnocení problémů,

- **metoda mapování mysli (mentální mapy)** – doprostřed papíru se napíše (nakreslí) podstata problému, následně se píše vše, co přichází na mysl, nakonec se jednotlivé nápady a jejich vztahy propojí do grafické podoby,

- **situační metody** (modelové situace a jejich rozbor) – užívá se situací z reálného života nebo vykonstruovaných (věrohodných), podstata metody je v analýze situace, pochopení základních vztahů, včetně příčin a důsledků, pomáhá zaujmout stanovisko, jak situaci řešit,

- **inscenační metody (hraní rolí)** – účastníci přebírají role jednotlivých postav problémové situace, metoda pomáhá při řešení odborných i sociálních problémů, při zvládání konfliktů, při nácvičce sociálně efektivních způsobů chování, jednání a rozhodování, důraz je kladen na sociální vztahy a komunikaci,

- **experimentální metody** – umožňují zjišťovat, analyzovat, komparovat a hodnotit vstupní a výstupní kvality srovnatelných skupin (např. dvou skupin návštěvníků z řad školních tříd stejného ročníku) – skupina experimentální a kontrolní – které pracují podle odlišných vzdělávacích programů (postupů).

Příkladem adekvátního výběru metod jsou pro oblast vědomostí např. didaktické testy, analýzy prací, diskuse, pozorování edukačního procesu. Pro oblast dovedností a kompetencí mohou být vhodné rozhovory, analýza prací, inscenační metody, práce v terénu, řešení problémů. Pro oblast hodnot a postojů lze využít projektivní metody, diskuse, dotazníky apod.³⁸

Evaluační proces má pět etap. **Motivační fáze** nastává v momentě, kdy se objeví potřeba evaluovat a v této etapě se mapují a vytvářejí základní podmínky a předpo-

klady pro možnost započetí evaluačního procesu (spolupracovníci, další kontakty). Následná **přípravná fáze** spočívá v promyšlení a zpracování evaluačního projektu, vyjasňuje se pozice jednotlivých řešitelů, vymezují se důležité proměnné. **Realizační fáze** vymezuje konkrétní kroky v procesu evaluace, včetně možné průběžné aktualizace projektu a revize. Další, **evaluační fáze** začíná tříděním a vyhodnocováním získaných dat a informací a končí sepsáním závěrečné evaluační zprávy. Poslední, **korekční fáze** je vyústěním závěrečné zprávy do konkrétních aktivit a opatření ve smyslu nápravy/zlepšení stavu evaluované oblasti. Uplatňuje se zde přehodnocování vzdělávacích cílů a obsahu vzdělávání, metod a forem edukace, korekce chyb apod.³⁹

Evaluační procesy v muzejní edukaci – potenciál a poznatky pro využití v praxi

V muzejním prostředí bývá počátek prezentačního a evaluačního stádia spojen s příchodem prvního návštěvníka. Pokud se jedná o krátkodobější projekt, pak evaluační aktivity obvykle směřují částečně k ukojení zvědavosti muzejního personálu a finančního garanta projektu, zda byla odvedena kvalitní práce, a částečně k přípravě podkladů pro oficiální hodnotící zprávu, např. pro sponzory nebo masmédiu. V případě déletrvajících projektů nebo expozic se počítá také s finanční rezervou, která by kromě běžné údržby měla sloužit i pro průběžné úpravy nebo inovace. Druhý jmenovaný případ se však uskutečňuje spíše zřídka.⁴⁰ Jakákoli přijatelná podoba evaluace by měla stát na konci (a tudíž současně i začátku) pedagogického úsilí, tak aby vytvářela zpětnou vazbu a ověřovala efektivitu a spolehlivost (věrohodnost) při zkoumání muzejněpedagogických služeb.⁴¹

Prvoplánový systém „pokus-omyl“, jakým lze intuitivně k evaluaci přistoupit, generalizuje C. G. Screven do podoby opakujícího se procesu: výchozí problém → předběžná teorie → eliminace chyby → nový problém. **Výchozí problém** může mít řadu podob.

³⁹ Sebehodnocení školy: Jak hodnotit kvalitu školy. Praha: Agentura STROM, 1998, s. 39, podrobněji s. 46–50. ISBN 80-86106-04-7.

⁴⁰ MILES, R. S. (ed.). *The Design of Educational Exhibits*. London: George Allen & Unwin, 1982, s. 12–13. ISBN 0-04-069002-4.

⁴¹ AMBROSE, Timothy, PAINE, Crispin. *Museum Basics*. London, New York: ICOM, Routledge, 1995, s. 48. ISBN 0-415-05770-1.

³⁷ BICKNELL, Sandra. Here to help: evaluation and effectiveness. In HOOPER-GREENHILL, Eileen. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 282–284. ISBN 0-415-11672-4.

³⁸ Sebehodnocení školy: Jak hodnotit kvalitu školy. Praha: Agentura STROM, 1998, s. 35–37. ISBN 80-86106-04-7.

Může jít např. o scénář výstavy, způsob zaujetí a udržení zájmu návštěvníka, nejlepší způsob provedení návštěvníků výstavou nebo míru srozumitelnosti muzejních textů. **Předběžná (provizorní) teorie** je návrhem plánu a podrobností výstavy nebo její části. Jde o nástin řešení výchozího problému, který pracuje s konkrétními dílčími problémy za konkrétních okolností. Následná **eliminace chyb** ovlivňuje kritiku navrhovaných řešení – v případě přípravy výstavy prostřednictvím vytvoření makety výstavy (srov. formativní evaluace – viz výše) pro návštěvníky k posouzení, do jaké míry naplňuje očekávání (v případě přípravy edukačního programu může jít o podrobné seznámení se scénářem programu nebo zkušební absolvování jeho části za účelem otestování – pozn. LJ). Získaný výsledek představuje srovnání reálného a očekávaného. Eliminace chyb pak optimálně vede k redefinování výchozího problému. **Nové řešení** pak může značně prohloubit pojetí původního problému.⁴² Nesystematický a intuitivní postoj k evaluaci, přístup „pokus-omyl“, pochopitelně přináší řadu omezení. Mezi zásadní⁴³ patří subjektivita v evaluačním přístupu (tj. co člověk, to vlastní způsob hodnocení a kritéria, odvíjející se od individuálních zkušeností, výchovy nebo očekávání). Subjektivita značně komplikuje možnost jednoznačného přístupu a transparentně nastavených kritérií evaluace s následnou možností srovnávání.

Autoři Timothy Ambrose a Crispin Paine, přinášejí systematické členění procesu evaluace v muzeích (z pohledu evaluace výstav a expozic) na tři základní kategorie (vycházející z pedagogické evaluace). Jsou jimi front end (počáteční) evaluace, formativní (průběžná) evaluace a sumativní (finální) evaluace.⁴⁴ Představují techniky měření efektu muzejních expozic a výstav a pomáhají zodpovědět následující otázky: Jak jsou muzejní výstavy a expozice úspěšné/efektivní? Skutečně návštěvníci odcházejí více obeznámení a s větším vhladem do problematiky, než když přišli? Jak se můžeme poučit a vytvořit úspěšnější/efektivnější výstavy a expozice? (Tyto postupy lze pochopitelně vztáhnout na jakékoli edukační produkty muzea – pozn. LJ).

Evaluační proces podle nastíněného členění začíná prostřednictvím **evaluace front end**, která probíhá, ještě než vůbec nějaký projekt vznikne nebo je vytvořen jeho návrh. Testuje tedy myšlenky a náměty a jejím účelem je vyhnout se chybám a omylům při sběru relevantních informací. Zahrnuje pochopitelně také zaměření projektu a cílové publikum, z něhož je pak vhodné vybrat kolem dvaceti reprezentantů, se kterými jsou prodiskutovány podrobnosti k zamýšlené výstavě nebo programu. Druhou skupinou, s níž je třeba vést ve stejné době diskusi, jsou odborníci a specialisté na téma zamýšlené výstavy či programu. A konečně poslední skupina pro odbornou diskusi jsou (muzejní) profesionálové jako kurátoři, muzejní designéři a výtvarníci, žurnalisté, učitelé a další osoby zprostředkávající informace směrem k veřejnosti. Návrhy a postřehy všech uvedených skupin mohou zásadně zlepšit úroveň chystaného produktu.

Následná **formativní evaluace** představuje techniku testování efektivity výstav, expozic a programů, když jsou navrhovány (viz scénář výstavy, edukačního programu – pozn. LJ). Účelem formativní evaluace je prověřit návrhy a, když nefungují, tak je modifikovat. Běžný postup v tomto případě spočívá ve vytvoření makety výstavy (v případě muzejněpedagogického programu spočívá v ověření pracovní verze scénáře programu testovací skupinou – pozn. LJ) nebo její části (za využití levných materiálů, ručně psaných textů a dalších náležitostí). Maketa výstavy (pracovní verze edukačního programu) je prezentována malému vzorku návštěvníků o dvaceti nebo třiceti lidech a jejich reakce jsou podrobeny pozorování, prověřeny prostřednictvím podrobného interview a pomoci dotazníků. Takto získané kritické poznámky umožňují odhalení slabín a navržení úprav. Maketu (pracovní verzi edukačního programu) takto lze kousek po kousku pozměňovat, dokud se nejeví jako optimální.

Finální **sumativní evaluace** představuje typ evaluační studie uskutečňované na hotové (dokončené) výstavě, expozici nebo edukačním programem k výstavě po ukončení příprav a otevření/spuštění. Cílem je zjištění, zda výstava naplňuje záměr designera výstavy a odpověď na očekávání kurátora, zda je výstava úspěšná/efektivní a líbí se lidem. Sumativní evaluaci lze provést pomocí tří základních technik. První z nich je **systematické pozorování a sledování trajektorie pohybu** návštěvníků výstavou. S tím úzce souvisí následně vytváření map s pohybovými trasami jednotlivých návštěvníků v jednotlivých částech výstavy nebo expozice, což vytváří výbornou zpětnou vazbu pro

evaluátora a autory výstavy, zda prostorové uspořádání výstavních sálů je funkční a které jeho části jsou oblíbené. Negativum či riziko této techniky představuje způsob provedení pozorování, zda jde o pozorování zúčastněné či nezúčastněné s využitím kamer. Navíc tato technika nikdy nedokáže zodpovědět, proč jsou návštěvníci zaujati určitou částí více než jinou. Druhou techniku sumativní evaluace představuje **interview** s poměrně velkým vzorkem respondentů získaných náhodným výběrem. Otázky je třeba klást tak, aby skutečně přinášely ty informace, které potřebujeme (např. to, co se návštěvníci z výstavy opravdu naučili, lze zjistit dotazy na to, co na výstavě mohli návštěvníci vidět, jaká část výstavy se líbila nejvíce a proč nebo jaká zlepšení a změny by navrhovali). Nelze však přitom zapomenout, že cílem každé výstavy je podat určitý zlomek informace k prezentovanému tématu. Muzeum není školou a návštěvníci přicházejí spíše pro inspiraci a porozumění než pro konkrétní informace. Citlivým přístupem při použití této techniky se lze např. dozvědět, které výstavy jsou oblíbené, jaké vitríny by bylo vhodné přestavět nebo do jaké míry návštěvníci četli texty ve výstavě. Co naopak zjistit nelze je např. to, zda výstava u návštěvníka podnítila imaginaci nebo dala impuls pro nový elán a radost ze života nebo zprostředkovala hlubší porozumění. Třetí sumativní technikou je **kritické zhodnocení** (viz tzv. **muzejně výstavní kritika** – pozn. LJ), spočívající v oslovení externího experta, který by zpracoval detailní kritiku, která je efektivní v prvé řadě u expozic a děletrvajících projektů.⁴⁵ Cílové oblasti evaluace výstav tedy představují muzejní publikum, výstavní proces a efektivita výstavy.⁴⁶ Barry Lord a Gail Dexter Lord připojují v členění také další typy, využitelné pro muzejní edukaci, jako **metaevaluace**⁴⁷ a **evaluace programově zaměřená**.⁴⁸

Podstatné otázky, které by měla evaluace pomoci zodpovědět, vyvozené z uskutečněných kazuistik, zahrnují podle Rogera S. Milese např. následující zjištění: Funguje prezentační činnost ve shodě s původním plánem? Jsou uvedené pokyny na požadované úrovni srozumitelnosti? Jsou návštěvníci schopni podle těchto

⁴² MILES, R. S. (ed.). *The Design of Educational Exhibits*. London: George Allen & Unwin, 1982, s. 15–16. ISBN 0-04-069002-4.

⁴³ Viz MILES, R. S. (ed.). *The Design of Educational Exhibits*. London: George Allen & Unwin, 1982, s. 17–19. ISBN 0-04-069002-4.

⁴⁴ Srov. s členěním Aleny Seberové a Martina Malčíka dle aspektu času, kdy evaluační procesy probíhají, na evaluaci ex ante, evaluaci on going a evaluaci ex post. SEBEROVÁ, Alena, MALČÍK, Martin. *Autoevaluace školy: od teorie k praxi a výzkumu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009, s. 28–29. ISBN 978-80-7368-759-5.

⁴⁵ AMBROSE, Timothy, PAINE, Crispin. *Museum Basics*. London, New York: ICOM, Routledge, 1995, s. 106–111. ISBN 0-415-05770-1; srov. DEAN, David. *Museum exhibition: theory and practice*. London, New York: Routledge, 1996, s. 91–102. ISBN 0-415-08017-7.

⁴⁶ DEAN, David. *Museum exhibition: theory and practice*. London, New York: Routledge, 1996, s. 94. ISBN 0-415-08017-7.

⁴⁷ Metaevaluace ve smyslu evaluace evaluací nebo evaluace evaluátorů. Viz SEBEROVÁ, Alena, MALČÍK, Martin. *Autoevaluace školy: od teorie k praxi a výzkumu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009, s. 130. ISBN 978-80-7368-759-5.

⁴⁸ LORD, Barry, LORD, Gail Dexter (eds.) *The Manual of Museum Exhibitions*. California: AltaMira Press, 2002, s. 60–65. ISBN 0-7591-0233-3.

poskytnutých pokynů postupovat? Jsou použita grafická schémata pro návštěvníky pochopitelná? Kolik návštěvníci na každé výstavě průměrně stráví času, a o kterou část návštěvnícké populace se jedná?⁴⁹

Na základě výzkumu praxe i teorie a následných odborných diskusí přináší H. H. Shettel (1968) po selekci ze shromážděných 55 kritérií přehled 15 základních typů kritérií pro evaluaci.⁵⁰ Z činností, na nichž participuje muzejní pedagog, může daná kritéria vztáhnout na ověřování efektivity muzejněpedagogických programů, na evaluaci muzejních výstav, vlastní pedagogickou činnost v muzeu a částečně jako vodítko také pro další možné evaluace v muzejním prostředí:

- 1) atraktivita výstavy/programu,
- 2) srozumitelnost,
- 3) vzájemný soulad součástí výstavy/programu,
- 4) schopnost vzbudit pozornost (zaujmout),
- 5) schopnost udržet pozornost,
- 6) přiměřenost prezentace,
- 7) preciznost údajů,
- 8) umístění a prostornost,
- 9) charakteristika návštěvníků,
- 10) ohnisko zájmu,
- 11) textový materiál,
- 12) výstava/program v kontextu souvisejících prezentačních aktivit,
- 13) design výstavy/prostorů k muzejní edukaci (umístění, prostorové uspořádání, užití barev, světla, kontrastů),
- 14) exponáty/edukační pomůcky (množství, atraktivita, umístění),
- 15) komunikační techniky (zvuk, pohyb, názorné ukázky, schémata, filmy, modely, pedagogický asistent, participace návštěvníků).

K těmto 15 kritériím přiřadil autor původně šestibodovou, posléze zredukovanou na čtyřbodovou hodnotící škálu (s hodnotícími položkami: vynikající x dobré x ucházející x nedostatečné), která poskytuje jednoznačnější interpretaci názorů hodnotitelů.

I při jasně stanovených kritériích a postupu přináší evaluační činnost určitá **úskalí**. První v řadě představuje samotná základní otázka, čím nahradit metodu „pokus-omyl“, abychom dosáhli lepších výsledků. Vzhledem k širokému obsahovému záběru také vždy

nevyhnutelně nastane rozhodnutí, co testovat a co už nebude zahrnuto, protože vše zahrnout nelze. S tím je spojeno riziko přehlédnutí něčeho závažného a zásadního. Čím více ve výzkumu uděláme chyb, tím menší je šance skutečného zlepšení muzejní prezentace. Pociťují-li např. hodnotitelé potřebu zlepšení části výstavy (např. určitou vitrínu), obvykle se neshodnou, v čem by zlepšení mělo konkrétně spočívat. Když se pak zlepšení provede, nelze s určitostí říct, zda spadá do obecně formulovaného kritéria, jako např. efektivita edukace.⁵¹ Řada problémů je také rozpoznatelná spíše externě a závisí na sociologických a psychologických faktorech. Evaluace muzejní prezentace může přinášet i rozporuplné závěry. Zatímco architektonické řešení, např. výstavy, je považováno za akceptovatelné, naproti tomu edukační rovina zpracování může být vyhodnocena jako zcela nevyhovující. Následně vyvozené závěry pak mohou podléhat tomu, jaká ze zúčastněných stran má větší vliv nebo rozhodovací právo.⁵² Dalším z metodologických limitů může být těžce uchopitelný význam slova „úspěšná“ v častém záměru zodpovědět evaluaci otázku: Jak byl program nebo výstava úspěšná? Podobně problematické je též spojování evaluace s užitím výhradně statistických metod.⁵³

Podle Harryho S. Parkera III. je v profesionalizaci edukačních pracovníků muzeí klíčové jejich **vzdělávání v muzejní pedagogice**, které by mělo stavět znalosti a zkušenosti na osmi pilířích, z nichž jeden představuje právě evaluace. Těmito pilíři jsou:

- vzdělávací teorie (pro schopnost základního porozumění procesům učení v muzeu a orientaci v aktuální literatuře, schopnosti o ní diskutovat a poznatky prakticky aplikovat),
- hospitace a pozorování školní třídy (nebo jiné cílové skupiny pro vnímání chování skupiny v jejím přirozeném prostředí),
- pozorování v muzeu (pro získání citlivějšího vnímání muzejního publika a uvědomění na analýzu návštěvníckých reakcí),
- percepce (pro porozumění tomu, jak si lidé prohlížejí, jaký efekt na ně vizuální fenomén má a jak jim lze pomoci získat větší vizuální senzitivitu pro všechny edukační aktivity v muzeu),

- příprava výstavy (pro získání vlastní zkušenosti, jak koncipovat a organizovat edukační výstavu/prezentaci pro účely muzea, školy nebo komunitního centra),
- vizuální technologie (pro získání zpětné vazby, jak je možné využívat nejrůznější technická zařízení a pomůcky ve vizuální edukaci, jako např. filmy, fotografické a textové prezentace na projektoru, pro možnost jejich komparace s dalšími edukačními formami jako jsou výstavy, přednášky, publikace, prohlídky s průvodcem),
- testování a evaluace (pro teoretické nastudování technik měření výsledků a praktický experiment v podobě evaluace edukačního programu muzea, s vidinou možného budoucího vytvoření standardů pro hodnocení muzejních programů),
- komunitní projekty (pro stále častější směřování muzejních programů za zdi vlastní instituce do přílehlého okolí, s cílem seznámit se s existujícími komunitními projekty a analyzovat jejich výsledky).⁵⁴

Závěrem

Současné nároky na muzejní pracovníky, zejména v oblasti muzejní prezentace, souvisejí především s osvojováním profesních kompetencí a interiorizací nových strategií, hodnot a metodologie. Nezastupitelnou roli v postupném profesním rozvoji hraje evaluace. Tato zpětná vazba by měla přinášet indicie pro eliminaci chyb a napomáhat postupnému zkvalitňování a zvyšování efektivity vytvářených produktů. Výsledek nepoučeného a intuitivního přístupu k hodnocení, systémem „pokus-omyl“, který výrazně zvyšuje subjektivitu celého procesu i výsledků, můžeme označit jako reflexi. Naopak evaluaci v pravém slova smyslu je systematicky připravené, plánovitě, relativně objektivní hodnocení s předem stanovenými cíli a kritérii.

Při vymezování pojmu evaluace můžeme použít trojí úhel pohledu – na evaluaci obecně, pedagogickou evaluaci a evaluaci v muzejní edukaci. V oblasti muzejní edukace nelze zahrnovat, jako předmět žádoucí evaluace, pouze izolované muzejnědidaktickou práci, ale také veškeré další individuální a týmové činnosti, na nichž muzejní pedagog participuje nebo je

⁴⁹ MILES, R. S. (ed.). *The Design of Educational Exhibits*. London: George Allen & Unwin, 1982, s. 16–17. ISBN 0-04-069002-4.

⁵⁰ MILES, R. S. (ed.). *The Design of Educational Exhibits*. London: George Allen & Unwin, 1982, s. 17–18. ISBN 0-04-069002-4.

⁵¹ Efektivita, tedy účinnost edukace, charakterizovaná vztahem mezi stanovenými cíli, výsledky, dopady, vlivy a následky. Viz SEBEROVÁ, Alena, MALČÍK, Martin. *Autoevaluace školy: od teorie k praxi a výzkumu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009, s. 123. ISBN 978-80-7368-759-5.

⁵² MILES, R. S. (ed.). *The Design of Educational Exhibits*. London: George Allen & Unwin, 1982, s. 18–19. ISBN 0-04-069002-4.

⁵³ Viz kapitola 15 – Evaluation: its nature, limitations and dangers. MILES, R. S. (ed.). *The Design of Educational Exhibits*. London: George Allen & Unwin, 1982, s. 136–141. ISBN 0-04-069002-4.

⁵⁴ PARKER, Harry S. III. *The training of museum educators. In The museum in the service of man: today and tomorrow: The museum's educational and cultural role/ Le musée au service des hommes aujourd'hui et demain: Le rôle éducatif et culturel de musée*. Paris: International Council of Museums, 1972, s. 169–170.

iniciuje. Evaluační procesy vycházejí z přínosných sdělení muzejního publika, zprostředkovaných prostřednictvím evaluátora a zvolené metody, nebo metod sloužících ke shromažďování dat. Dvě základní orientace pojetí evaluace představuje holistický a atomistický přístup. Z hlediska časového rozlišujeme evaluace front end, formativní a sumativní, podle charakteru hodnotících procesů evaluaci externí a interní. Mezi další druhy evaluace, využitelné v muzejní edukaci, patří např. metaevaluace nebo evaluace programově zaměřená.

Evaluační procesy v muzejní edukaci prozatím představuje nepříliš akcentovaný a systematicky rozvíjený aspekt ve spektru odborných činností muzejního pedagoga. I při jasně stanovených kritériích a postupu přináší evaluace činnost řadu úskalí. Přesto se rozvoj muzejní edukace obecně i v praxi jednotlivých muzeí a konkrétních pracovníků (muzejních pedagogů) nemůže dlouhodobě obejít bez precizních a vědecky pojímaných evaluačních studií a dalších výzkumů, které by nejen objektivně ukazovaly reálný stav muzejní edukace v jednotlivých sledovaných hlediscích, ale mohly by současně tento stav teoreticky vysvětlovat a tím vytvářet prostor pro praktická opatření. ■

Klíčová slova:

evaluace, pedagogická evaluace, muzejní edukace, muzejní pedagog

Keywords:

evaluation, evaluation in pedagogy, museum education, museum educator

Použitá literatura

ALLARD, Michel. The evaluation of museum-school programmes: the case of historic sites. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 235–244. ISBN 0-415-11672-4.

AMBROSE, Timothy, PAINE, Crispin. *Museum Basics*. London, New York: ICOM, Routledge, 1995. ISBN 0-415-05770-1.

BICKNELL, Sandra. Here to help: evaluation and effectiveness. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 281–293. ISBN 0-415-11672-4.

CURY, Marília Xavier. Museological communication and reception study at Museum Água Vermelha. In *Partnering in museum education – Enhancing the adventure: ICOM/CECA annual international conference 2005 proceedings*. Banská Štiavnica, Bratislava: ICOM/CECA, 2005, s. 36–42. ISBN 80-89090-20-6.

DEAN, David. *Museum exhibition: theory and practice*. London, New York: Routledge, 1996. ISBN 0-415-08017-7.

DUFRESNE-TASSÉ, Colette. Andragogy (adult education) in the museum: a critical analysis and new formulation. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 245–259. ISBN 0-415-11672-4.

DUFRESNE-TASSÉ, Colette (ed.). *Familles, écoliers et personnes âgées au musée: Recherches et perspectives: Families, Schoolchildren and Seniors at the Museum: Research and Trends: Familias, escolares y personas de edad en el museo: Investigaciones y perspectivas*. Québec: ICOM-CECA, 2006. 318 s. ISBN 2-89544-105-7.

ÉMOND, Anne-Marie. Research strategies studying the reception of contemporary art in a fine art museum. In ÉMOND, Anne-Marie. *L'éducation muséale vue du Canada, des États-Unis et d'Europe: Recherche sur les programmes et les expositions: Education in Museums as seen in Canada, the United States and Europe: Research on programs and exhibitions*. Québec: MultiMondes, 2006, s. 111–122. ISBN 2-89544-093-X.

HEIN, George E. Evaluating teaching and learning in museums. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 189–203. ISBN 0-415-11672-4.

HOOPER-GREENHILL, Eilean. Changing Values in the Art Museum. In CARBONELL, Bettina Messias. *Museum Studies: An Anthology of Contents*. Oxford: Blackwell Publishing, 2006, s. 556–575. ISBN 0-631-22830-6.

HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museums and education: Purpose, pedagogy, performance*. London: Routledge, 2009. 230 s. ISBN 978-0-415-37936-6.

HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995. 299 s. ISBN 0-415-11672-4.

KAUFMAN, Amy. Marketing museum learning. In LORD, Barry (ed.). *The Manual of Museum Learning*. Plymouth: AltaMira Press, 2007, s. 253–272. ISBN 978-0-7591-0971-1.

KAVANAGH, Gaynor. Museums in partnership. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 124–134. ISBN 0-415-11672-4.

KELMAN, Ian. Responsive evaluation in museum education. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 204–212. ISBN 0-415-11672-4.

KOUTSIKA, Georgia-Gina. The role of Learning in exhibition development. In *Partnering in museum education – Enhancing the adventure: ICOM/CECA annual international conference 2005 proceedings*. Banská Štiavnica, Bratislava: ICOM/CECA, 2005, s. 158–161. ISBN 80-89090-20-6.

LORD, Barry, LORD, Gail Dexter (eds.). *The Manual of Museum Exhibitions*. California: AltaMira Press, 2002. ISBN 0-7591-0233-3.

MACDONALD, Sally. Changing our minds: planning a responsive museum service. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 165–174. ISBN 0-415-11672-4.

MESALLAM, Mahmoud. Educational work: the collective responsibility of all museum personnel. In *The museum in the service of man: today and tomorrow: The museum's educational and cultural role/Le musée au service des hommes aujourd'hui et demain: Le rôle éducatif et culturel de musée*. Paris: International Council of Museums, 1972, s. 157–166.

MILES, R. S. (ed.). *The Design of Educational Exhibits*. London: George Allen & Unwin, 1982. 198 s. ISBN 0-04-069002-4.

NARDI, E. The exhibition of Rembrandt's Engravings at the Quirinal Palace Stables. Evaluation of an educational action. In DUFRESNE-TASSÉ, Colette (ed.). *Familles, écoliers et personnes âgées au musée: Recherches et perspectives: Families, Schoolchildren and Seniors at the Museum: Research and Trends: Familias, escolares y personas de edad en el museo: Investigaciones y perspectivas*. Québec: ICOM-CECA, 2006, s. 205–224. ISBN 2-89544-105-7.

PARKER, Harry S. III. The training of museum educators. In *The museum in the service of man: today and tomorrow: The museum's educational and cultural role/Le musée au service des hommes aujourd'hui et demain: Le rôle éducatif et culturel de musée*. Paris: International Council of Museums, 1972, s. 167–171.

PEARCE, Susan. Collecting as medium nad message. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 15–23. ISBN 0-415-11672-4.

PEIRSON JONES, Jane. Communication and learning in Gallery 33: evidence from a visitor study. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 260–275. ISBN 0-415-11672-4.

PONTIN, Kate. Evaluating of school work in the Rutland Dinosaur Gallery. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 223–234. ISBN 0-415-11672-4.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogická evaluace*. Brno: Masarykova univerzita, Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1996. ISBN 80-210-1333-8.

Sebehodnocení školy: Jak hodnotit kvalitu školy. Praha: Agentura STROM, 1998. ISBN 80-86106-04-7.

SEBEROVÁ, Alena, MALČÍK, Martin. *Autoevaluace školy: od teorie k praxi a výzkumu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7368-759-5.

SOREN, Barbara J. Audience-based measures of success. Evaluating museum learning. In LORD, Barry (ed.). *The Manual of Museum Learning*. Plymouth: AltaMira Press, 2007, s. 221–251. ISBN 978-0-7591-0971-1.

VENUGOPAL, B. Family groups in museums: an Indian experience. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 276–280. ISBN 0-415-11672-4.

WELTZL-FAIRCHILD, Andrea. The museum as medium in the aesthetic response of schoolchildren. In HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge, 1995, s. 213–222. ISBN 0-415-11672-4.

WELTZL-FAIRCHILD, Andrea, ÉMOND, Anne-Marie. The impact of museography. In *Partnering in museum education – Enhancing the adventure: ICOM/CECA annual international conference 2005 proceedings*. Banská Štiavnica, Bratislava: ICOM/CECA, 2005, s. 140–148. ISBN 80-89090-20-6.

WELTZL-FAIRCHILD, Andrea, GUMPert, Andrea. Consciousness of self: discovering one's self while engaged with the museum object. In ÉMOND, Anne-Marie. *L'éducation muséale vue du Canada, des États-Unis et d'Europe: Recherche sur les programmes et les expositions: Education in Museums as seen in Canada, the United States and Europe: Research on programs and exhibitions*. Québec: MultiMondes, 2006, s. 123–134. ISBN 2-89544-093-X.

Mgr. Lucie Jagošová, DiS. (*1978)

Vystudovala Vyšší odbornou školu informačních a knihovnických služeb a absolvovala obory muzeologie a pedagogika na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, kde je nyní doktorskou studentkou pedagogiky.

V letech 2000–2006 pracovala v Muzeu města Brna. Od roku 2006 působí na oddělení muzeologie Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity jako asistentka.

Věnuje se muzejní pedagogice, muzejní psychologii a práci s veřejností. Společně s V. Jůvou a L. Mrázovou je autorkou monografie *Muzejní pedagogika – Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace* (2010).